

Kulturmiljöenheten
Antikvarie Anders Gottberg
Direktnr. 023-81 840
Fax nr. 023-81 228
anders.gottberg@w.lst.se

(H002 jordbruk)
(F158 hävbre)

BESLUT

2007-09-03

1(3)

432-12151-98

Ref + mp

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÄMBETET

Ink. 2007-09-07

Dnr:

Byggnadsminnesförklaring av Berg Olles parhärbre på fastigheten Övre Heden 22:23, Åls socken, Leksands kommun. (2 bilagor.)

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) att förklara Berg Olles parhärbre, Åls socken, Leksands kommun, för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt samma lag och kapitel 2 § följande skyddsföreskrifter:

Skyddsföreskrifterna omfattar parhärbret som markerats på situationsplan.

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I byggnadens inre får inte göras ingrepp i stomme, i rumsindelning eller i fast inredning.
3. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i frågor som rör vård och underhåll av byggnaden.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

Redogörelse för ärendet

Frågan om byggnadsminnesförklaring väcktes den 22 december 1998 av Åhls hembygdsförening. Samråd har i ärendet skett med Riksantikvarieämbetet, Leksands kommun och fastighetsägaren.

2007-09-11 beslöt hmb.....
Kopierat till kth: BM reg. Aa / R

Berg Olles parhärbre från 1600-talets början står som det östligaste i en rad av tre rödfärgade härbren, alla vända mot söder, bland gårdsmiljöer med ursprung i Siljansbygdens äldre byggnadsskick. Härbrena är på traditionellt vis placerade utanför gårdarnas kringbyggda strukturer.

Byn Övre Heden ligger på den av en isälv formade terrängen mellan Insjön och Österdalälven. Namnet Övre Heden är känt från 1600-talet men bebyggelsen är en utlöpare från den äldre byn Holen. Övre Heden har starkt påverkats av framväxten av modern tätortsbildning. Trots det finns ett flertal äldre gårdsmiljöer och vägsträckningar bevarade. Berg Olles gård har delvis bevarad kringbyggd struktur och ett flertal byggnader från den äldre timmerhuskulturen. Åtminstone två av gårdens byggnader är från 1600-talet, förutom parhärbret även en lada. Berg Olles hör troligen till Övre Hedens äldsta gårdar medan namnet härrör från gårdens ägare kring år 1900. Vid storskiftet år 1818-1820 tillhörde gården Halvars Olof Ersson. På storskifteskartan återfinns både nuvarande gårdsbildning och, nordväst om denna, tre härbren varav parhärbret och ytterligare ett har samma lägen som idag. De två härbren som idag står bredvid parhärbret är gavelhärbren från 1700- eller 1800-talet. Norr om gården är marken öppen.

Parhärbret har vid flera tillfällen under 1900-talet uppmärksamats av kulturhistoriker. Författaren Karl-Erik Forsslund berättar om det i bokverket *Med Dalälven från källorna till havet* år 1923. I Olle Hommans inventeringar av timmerhuskulturen i Dalarna är härbret uppmätt och beskrivet vid ett flertal tillfällen mellan åren 1923 och 1965.

Berg Olles parhärbre är ett långsideshärbre med svale under förtak. På härbret är årtalen 1620 och 1624 ristade på ett sådant sätt att de med stor sannolikhet anger tiden för uppförandet. Enligt en äldre uppgift fälldes timret på Prästakern där det tidigare växte skog. Sannolikt står härbret på ursprunglig plats. Det saknar flyttningmärken. Underredet med undergårdsstockar, nio stolpar, mushyllor samt bärlinor och golvkluvor, allt sannolikt original, är sammanbyggt med mycket hög kvalitet. Timmerstommen har troligen ursprungligen varit rundtimrad men senare slätbilats på utsidan. Knutarna är mycket täta, troligen av typ ränknut, och med korta halsningar. Knuthjässorna har antydning till svängd urnliknande form vilket är ett tidsuttryck. Den sydöstra knutkedjan är något vittrad. Dörrarna har stocklås respektive draglås, det senare med beslag av ovanlig typ. I bottenvåningens högra rum finns en skyddsbränning mot onda väsen. Inredningen är välbevarad. Saltutfällningar påminner om härbrets funktion som förrådsbyggnad, bland annat för matvaror. I övervåningen finns små gluggar för ljusinsläpp, ett försett med ett äldre järnsmide. Taket består av ett laggtak, ett pärttak och ett tegeltak i lager ovanpå varandra.

Motivering till Länsstyrelsens beslut

Berg Olles parhärbre ger en bild av den status som ett härbre hade för den självägande allmogen i Siljansbygden. Byggnaden är mycket välbevarad på ursprunglig plats och visar hög byggnadsteknisk kvalitet med stor detaljomsorg och spår av hantverksskicklighet. Härbret speglar den utveckling som Siljansbygdens

timmerhuskultur genomgick från slutet av 1500-talet och in i början av 1600-talet samtidigt som allmogen fick ett större ekonomiskt välstånd. Vid samma tid började dalkarlarnas skicklighet som timmermän att efterfrågas för bygg- och anläggningsarbeten över stora delar av det svenska riket. Berg Olles parhärbre utgör ett viktigt bidrag till historien om den för svensk byggnadskultur särpräglade timmerhuskulturen i Dalarna och dess upphovsmän.

Överklagande

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten enligt bilaga 1.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit länsråd Inger Eriksson, beslutande, rättsenhetschef Inger Svanström, länsarkitekt Lars G Ingelström och länsantikvarie Ulf Löfwall, föredragande.

Inger Eriksson

Ulf Löfwall

Bilagor: Hur man överklagar
Situationsplan

Kopia till: Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm ✓
Lantmäteriet i Dalarna, Box 1962, 791 19 Falun
Byggnadsnämnden, Leksands kommun, Box 303, 793 27 Leksand
Kultur- och fritidsnämnden, Leksands kommun, Box 303, 793 27 Leksand
Åhls hembygdsförening, Hjultorget 1, 793 41, Insjön
Dalarnas museum, Box 22, 791 21 Falun
Planenheten, Länsstyrelsen Dalarna

Situationsplan Berg Olles parhärbre i Insjön
Bilaga till länsstyrelsens beslut 2007-09-03
Dnr 432-12151-98

0 20 40 60 meter
1:800

